

68. Arapça – Türkçe ardıl çeviri eğitiminde bellek etkinleştirme ve sürdürme stratejilerine yönelik pragmatik yaklaşımlar

Sezer YILMAZ¹

APA: Yılmaz, S. (2023). Arapça – Türkçe ardıl çeviri eğitiminde bellek etkinleştirme ve sürdürme stratejilerine yönelik pragmatik yaklaşımlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1164-1177. DOI: 10.29000/rumelide.1372419.

Öz

Toplumlar iletişimlerinin büyük çoğunluğunu sözlü çeviriler üzerinden sürdürmektedirler. Ancak buna rağmen sözlü çevirileri konu edinen çalışmaların yazılı çevirilere oranla sınırlı olduğu, dolayısıyla çeviri alanında yapılan çalışmaların genellikle yazılı çeviriler ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu çalışma, sözlü çevirinin bir türü olan ardıl çeviride literatürün sınırlı olduğu tespitinden hareketle; genelde çeviribilime özelde ise Arapça Mütercim-Tercümanlık alanına katkı sağlama ereğini taşımaktadır. Çalışmadaki diğer hedefler; ardıl çeviride belleğin nasıl geliştirilebileceğine ve en etkin şekilde nasıl kullanılacağına yönelik strateji ve teknikler geliştirmek, çeviri sürecinde çevirmenin karşılaşılabileceği olası problemleri saptamak ve ardıl çeviri eğitiminde bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üretmektir. Çalışmada öncelikle sözlü çevirinin ayrıntı özelliklerine kısaca yer verildikten sonra konu; ardıl çeviride evreler, dinleme türlerinin çeviriye etkisi, bellek işlevleri ve geliştirme stratejileri üzerinde sürdürülmüş, akabinde ardıl çeviride daha kaliteli çeviriler sunabilmek ve süreci kontrollü stresle yönetebilmek açısından gerekli bellek işlemleri ve bilişsel süreçler ele alınmıştır. Bu bağlamda çeviri ve bellek arasındaki ilişki ve eylem süresince izlenecek adımlar betimlendikten sonra çeviri sürecini kolaylaştıran etkin not alma tekniklerine, not almanın ardıl çevirideki yerine, çeviri süresince olası kriz durumlarında izlenecek stratejilere, çevirmenin ardıl çevirideki rolü ve sorumluluklarına değinilmiş, saptanan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ayrıca Arapça-Türkçe akademik çeviri eğitiminde müfredat içeriği ve izlenecek adımlar ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ardıl çeviri, ardıl çeviride strateji ve teknikler, çeviri ve bellek ilişkisi, not tutma teknikleri

Pragmatic approaches to memory activation and retention strategies in Arabic-Turkish consecutive translation training

Abstract

Societies conduct most of their communication through oral translations. Nevertheless, it is evident that studies on oral translations are limited compared to written translations, and therefore studies in the field of translation are generally focused on written translations. This study aims to contribute to the field of Translation and Interpreting in general and Arabic Translation and Interpreting in particular, based on the observation that the literature on consecutive interpreting, which is a type of interpreting, is limited. Other aims of the study are to develop strategies and techniques on how to improve memory in consecutive interpreting and how to use it in the most effective way, to identify possible problems that interpreters may encounter during the interpreting process and to propose

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık ABD, sezyilmz@outlook.com, ORCID ID: 0000-0002-0486-571X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 24.08.2023-kabul tarihi: 20.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1372419]

solutions to these problems in consecutive interpreting education. In this study, first, the distinctive features of interpreting are briefly discussed, then the phases of consecutive interpreting, the effects of listening types on interpreting, memory functions and enhancement strategies are addressed, followed by the memory operations and cognitive processes necessary to provide better quality translations and to manage the process with controlled stress in consecutive interpreting. In this context, after describing the relationship between translation and memory and the steps to be followed during the process, effective note-taking techniques that facilitate the translation process, the place of note-taking in consecutive interpreting, strategies to be followed in possible crisis situations during translation, the role and responsibilities of the translator in consecutive interpreting are discussed, and solutions are proposed for the problems identified. Furthermore, suggestions on the curriculum content and the steps to be followed in Arabic-Turkish academic translation education are included.

Keywords: Consecutive interpreting, strategies and techniques in consecutive interpreting, translation and memory, note-taking techniques

Giriş

En genel tanımıyla “çeviri bir aktarımdır” (Bulut, 2022, s. 19). O halde sözlü çeviri; kaynak dilde yapılan bir konuşmanın farklı bir dile sözlü olarak aktarılması şeklinde tanımlanabilir. Sözlü çevirinin tarihini, farklı dillerin konuşulmaya başlandığı ilk dönemlere dayandırmak ve bu yönüyle yazılı çeviriden daha eski olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Sözlü çeviri türlerinden en eski olanı ise ardıl çeviri türüdür (Durmuş, 2018, s. 12). Genel olarak, resmi iş toplantılarında, müzakerelerde, akademik oturumlarda veya konferanslarda tercih edilen (eş-Şeyhî, 2018, s. 4) bu çeviri türünde konuşma önce dinlenir ve dinleme tamamlandıktan sonra ileti erek dilde yeniden oluşturulur (Gillies, 2017, s. 5).

Sözlü çeviri türleri arasında üst düzey bilgi, beceri ve tecrübe gerektiren simültane ve ardıl çevirinin ayrı bir yeri vardır. Simültane çeviride konuşmanın eşzamanlı olarak hedef dile aktarılması, ardıl çeviride ise konuşmanın tamamlandıktan sonra aktarılması iki tür arasındaki temel farklılığı ortaya koymaktadır. Ayrıca her iki çeviri türünün kendine özgü bir takım özelliği ve gereklilikleri bulunmaktadır. Örneğin, simültane çeviride not tutmak söz konusu değilken (Altay, 1991, s. 251) ardıl çeviride not tutmak ardıl çevirinin ilkeleri arasında yer almaktadır. Öte yandan simültane çevirinin çeşitli teknolojik cihazlarla tasarlanmış bir çeviri kabininde gerçekleşmesi gerekmektedir. Eylem sürecine bakıldığında çevirmen kulaklık aracılığıyla konuşmacının iletisini duymakta, hedef dilde anlamlandırmakta, aynı anda mikrofon aracılığıyla iletiyi aktarmakta ve nihai olarak ileti salondaki dinleyicilerin kulaklıklarında yayımlanmaktadır. Ardıl çeviride ise ardıl çevirinin doğası gereği her zaman bu teknolojik düzeneğe ihtiyaç duyulmayabilir. Bu bağlamda simültane çeviride çevirinin yapıldığı mekânın donanım durumu ayrıca önemlidir ve mekânın teknolojik altyapı bakımından elverişli olması gerekmektedir. Simültane çeviride mekândaki teknolojik yetersizliklerin çeviri kalitesini doğrudan etkilemesi yönüyle sözlü çevirilerde kullanılmak üzere tasarlanan çeviri teknolojilerinin takibi de diğer gereklilikler arasında yer almaktadır.

Sözlü çevirinin ayrırcı özellikleri

“Sözlü dil ve yazılı dil iki ayrı dil düzlemidir” (Ateş & Ersöz, 2018, s. 290). Yazılı çeviri genellikle çevirmenin tek başına masa başında gerçekleştirdiği bir işlemken sözlü çeviri birden fazla kişinin olduğu bir ortamda gerçekleştirilen bir işlemi ifade etmektedir. Ayrıca her iki çevirinin (yazılı-sözlü) birçok

benzer yönü olmasına rağmen bazı noktalarda birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Örneğin, yazılı çeviri süresince çevirmen birçok kaynağa başvurabilir, detaylı terminoloji araştırması yapabilir, çeviri teknolojilerinden istifade edebilir, süre ve imkân dâhilinde canlı kaynaklara dâhi başvurabilir. Sözlü çeviriyi yazılı çeviriden ayırt eden en önemli etken sözlü çeviride vaktin kısıtlı olmasıdır. Bu etken sözlü çeviriyi zor kılmakta (el-Ḥarbî, 2008, s. 353) ve çeviri süresince kaynaklara erişim olanaksızlığını da beraberinde getirmektedir. Konuşma öncesi ilgili metnin çevirmene ulaştırılması bu noktada bir çözüm önerisi olarak kabul görülürken her zaman ilgili metne ulaşmanın mümkün olmadığı da bilinmektedir.

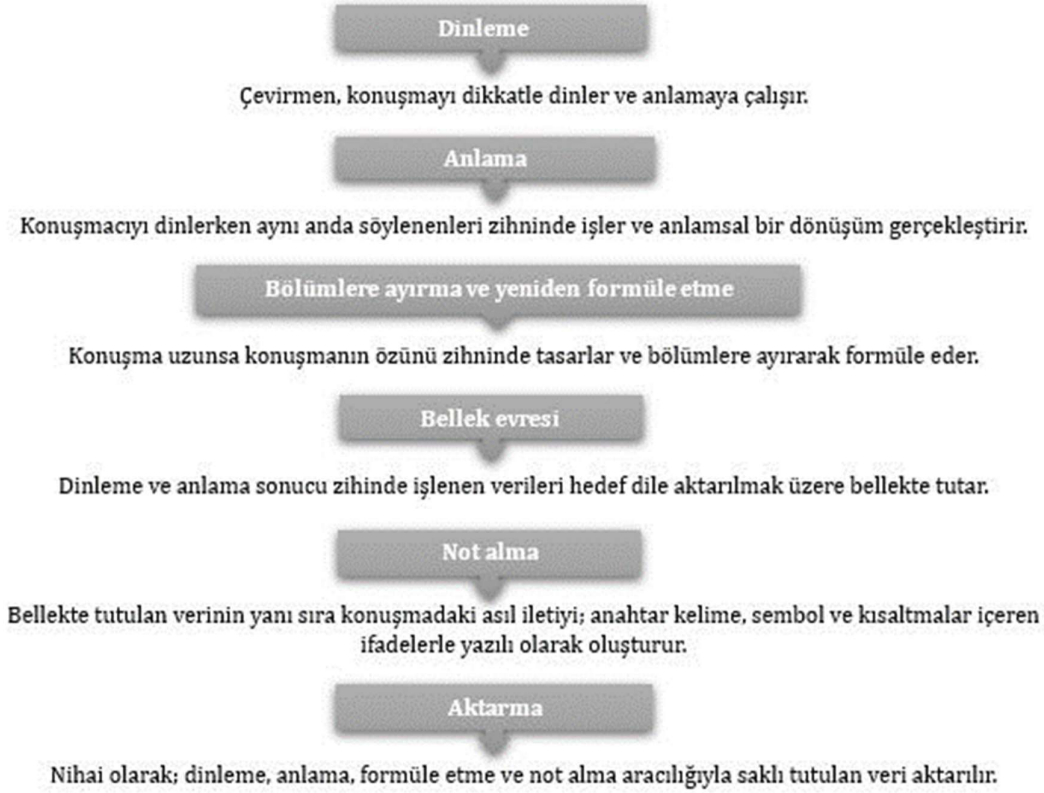
Sözlü çeviri yapan çevirmen yazılı çeviri yapan çevirmene göre daha fazla çaba sarf eder ve 30 kat daha hızlıdır (Doğan, 2017, s. 77). Bu yüzden sözlü çeviri uğraşı yazılı çeviriye göre daha donanımlı, yetkin, analitik zekâyâ sahip ve hızlı olmayı gerektirmektedir. Bu yetkinliğe hemen erişilememesinden ve belirli bir altyapı gereksiniminden dolayı Mütercim-Tercümanlık Bölümlerinde sözlü çeviri dersleri akademik çeviri eğitiminin genel olarak son dönemlerinde yer almaktadır. Öte yandan sözlü çeviri eğitimi; dil Laboratuvarı, çeviri kabini gibi teknolojik altyapı ve bu dersi verebilecek donanıma sahip öğretim elemanı gerektirdiği için yazılı çeviriden her açıdan daha meşakkatli bir uğraşı ifade etmektedir.

Sözlü çeviri, hemen veya çok kısa bir süre içerisinde yapılması gerektiği için zamansal sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda eylem sürecinde sözlü çevirileri zor kılan unsurlar arasında kalıp ifadeler, deyim ve atasözleri gibi kültürel öğelerin çevirileri yer almaktadır. Bu öğeler yoğun kültürel değerler barındırması ve çok kısa bir sürede çevrilmesi gerektiği için çevrilemezlik problemini de beraberinde getirmektedir. Bu tür durumlarda çevirmenin izleyeceği strateji ve teknikler çevirinin devamlılığını ve niteliğini belirlemektedir. Öte yandan sözlü çeviri süresince çevirmenin yaşayacağı kriz ve stresi en aza indirgeyebilmesi açısından teknik ve stratejiler ayrıca önem arz etmektedir.

Ardıl çeviride evreler, bellek işlevleri ve geliştirme stratejileri

Ardıl çeviri, aynı anda dinleme, anlama, anladığını hafızada tutma ve aktarma sürecini içeren zihinsel bir çaba ve yoğun konsantrasyon gerektiren güçlü bilişsel becerilerden oluşmaktadır. Sözlü çevirinin her bir aşaması bir diğer aşamayla bağlantılıdır ve aşamalardan birinin zayıf gerçekleşmesi diğer aşamaların kalitesini de doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla söz konusu becerilerin tümüne çeviri esnasında gerektiği ölçüde kapasite ayrılmalı, bu oranlama ve denge, çevirinin gidişatına göre belirlenmelidir. Örneğin ses ile ilgili bir sorun yaşandığında veya çeşitli nedenlerle konuşmacının konuşması zor anlaşıldığında dinleme ve çözümleme becerilerine daha fazla kapasite ayırması gerekebilmektedir (Diriker, 2005, s. 108).

Ardıl çeviride kaynak iletinin bellekte işlenip hedef dile aktarılması süreci zihinsel bir süreci ifade etmektedir. Bu sürecin başarılı bir şekilde sürdürülmesi açısından çevirmenin öncelikle kaynak iletiye kanalize olması, konuşmanın gidişatını kavraması ve konuşmanın özüne odaklanması gerekmektedir. Çevirmenin iyi duyamadığı ve algılayamadığı bir iletiyi hedef dile aktarması mümkün olamayacağından eylem süresince algılarının tamamıyla açık olması gerekmektedir. Ayrıca duyma ve algılama süreci hızlı olmalı, kaynak iletiyi hemen kavramalı ve tek tek kelimelerin anlamlarına değil verilmek istenen mesajı, yani genel anlama odaklanmalıdır. Bir sonraki aşamada bellekte oluşan verinin aktarım sürecinde daha kolay hatırlanması için iletiyi formüle etmesi ve sürecin sonunda notlar eşliğinde konuşmada verilmek istenen asıl iletiyi koruyarak hedef dile aktarması gerekmektedir. Bu süreci şu şekilde betimlemek mümkündür:

Ardıl çeviride süreç “dinleme” becerisi ile başlamaktadır ve bu evrede çevirmenin konuşulanı iyi duyması ön koşuldur (Atasoy, 1997, s. 125). Bu yüzden çevirmen adaylarının ardıl çeviri faaliyetlerine başlamadan önce dinleme sanatını iyi bilmeleri gerekmektedir. Çünkü dinleme becerisi etkili bir iletişim kurmada ve söylenileni doğru aktarmada önemli bir role sahiptir. Ülkemizde genel olarak ardıl çeviri üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır ve dinleme becerisinin ardıl çeviriye etkisi üzerine ise kapsamlı bir çalışmanın olmadığı görülmüştür.

Gerek ülkemizde gerekse bilim dünyasında müstakil olarak dinleme becerisine yönelik pek çok çalışmaya ve yöntemle rastlamak mümkündür. Sharon Kingen dinleme becerisini; ayırt edici, estetik, etkili, eleştirel ve empatik dinleme olmak üzere 5 başlıkta ele almaktadır (Kingen, 2000, s. 265). Ancak dinleme türlerini genel olarak, etkili ve etkisiz olmak üzere iki gruba ayırmak ve etkisiz dinlemeyi de kendi içerisinde iki alt başlıkta (kalıplanmış ve yüzeysel) incelemek mümkündür:

Etkili dinleme: Dinleyicinin konuşmayı tüm dikkati ve yüksek enerjiyle dinlemesi anlamına gelmektedir (Ercan, 2013, s. 339). Konuşmanın yanı sıra konuşmacının mimik ve davranışları gibi sözsüz mesajları da takip edilmektedir. Etkili dinleme ancak algılar açık ve konsantrasyon sağlanırken etkin hale geldiği için çevirmen; bilgi, beceri ve deneyimlerinin yanı sıra odaklanma gücünü geliştirmelidir. Öte yandan ardıl çeviri işini üstlenen iyi bir çevirmen dinlemeyi bozan ve konsantrasyonu etkileyen

gürültü gibi etkenleri belirli bir ölçüde kontrol altına alabilmelidir. Bilinçli dinleme tekniğiyle ardıl çeviri faaliyetleri devam ettikçe odaklanma ve dinleme becerileri gelişecektir.

Kalıplanmış dinleme: Birey bu dinleme türünde konuşmayı anlamamaktadır ve kendini ön planda tutmaktadır (Cihangir, 2011, s. 50). Bu dinleme türünün ardıl çevirideki yerine bakıldığında, bazen konuşma metni çevirmene öncesinden ulaşabilmektedir ve çevirmen bu metne göre öncesinden bir prova yapmaktadır. Ancak ardıl çeviri doğal bir süreçte ilerleyen bir eylem olduğundan konuşmacı gerek gördüğü durumlarda önceden hazırlanmış konuşmanın dışına çıkabilmektedir. Dolayısıyla bu durumda çevirmen sadece eline önceden ulaşan konuşma metnine odaklandığında *kalıplanmış dinleme* ile ara cümleleri veya bağlamı kaçırabilmektedir.

Yüzeysel dinleme: Etkisiz dinlemenin bir diğer türü yüzeysel dinlemedir. Bu dinleme türünde derindeki duygu ve düşünceler anlama yansımaz. Bu durumda dinleyici ya hiçbir şey anlamaz ya da duyduğunu doğru anlamaz (Özbay, 2005, s. 82). Yüzeysel dinleme bir diğer ifadeyle konsantrasyon olmadan dinlemek anlamına gelmektedir. Çeviri eyleminin gerektirdiği hassasiyetler göz önünde bulundurulduğunda yüzeysel dinlemenin anlam kayıplarının ötesinde krizlere dahi yol açabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü ardıl çeviri eylemi normalin dışında yoğun konsantrasyon gerektiren bir sürece sahiptir.

Ardıl çeviride çevirmenin ilgi alanıyla dinleme arasında bir ilişki de bulunmaktadır. İnsanlar doğası gereği ilgi alanlarıyla ilgili konuşmalara karşı daha istekli olurlar. İlgilenmedikleri veya yabancı kaldıkları konuları dinlerken sıkılabilir ve iletiyi hemen kavrayamayabilirler. Bu yüzden her çevirmen ilgi duyduğu ve üzerinde uzmanlaştığı alanda çeviri yapmalıdır. Böylelikle çevirmen ilgi duyduğu alandaki konuşmayı daha etkin dinleyebilir ve konuya uzak olmadığı için bağlamı daha rahat kavrayabilir. Bu bağlamda dinleme evresinde nihai olarak beklenen işlev konuşmadaki mesajı saptamaktır. Çevirmen ancak konuşmacının vermek istediği mesajı saptayabildiğinde, konuşmayı hedef dilde uygun bir temele oturtabilir.

Anlama sürecinde esas olan iletinin hedefini saptayabilmektir. İletinin hedefinin çözümlenmesi çevirinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Örneğin iki ülke liderinin görüşme konusu ele alındığında, bu liderlerin mülteci sorununu, ekonomik iş birliğini veya iki ülkenin kaderinin belirleyecek stratejik bir konuyu gündemlerine almaları, konuşmanın amacını ortaya koymaktadır. Konuşmanın amacının belirlenmesi konuşmanın bağlamının kavranmasına, mantık yoluyla çıkarım ve tahminlerde bulunmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yönüyle bağlam çevirinin tüm türlerinde önemli bir role sahipken sözlü çeviride tahmin etme açısından cankurtaran stratejik unsurlar arasında yer almaktadır. Çeviride iletinin daha sağlıklı bir biçimde hedef dile aktarılması, bağlamın iyi kavranabilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla çeviride bağlam, bir bakıma ipucu niteliği taşımaktadır. Çevirmen, bazen anlaşılmayan ifade ya da cümleleri yalnızca bağlama dayanarak çözebilmektedir (Yılmaz, 2021, s. 132-133).

Dinleme ve anlama evrelerinden sonra iletinin formüle edilerek aktarılması bir diğer aşamayı oluşturmaktadır. Bu noktada asıl beceri uzun veya karmaşık cümleleri tümdengelim yöntemi ile bellekte küçük parçalara ayırarak çözümlenmek ve söylemdeki ana fikre yönelik bir ileti oluşturmaktır. Çözümleme süreci yoğun zihinsel bir süreci ifade etmektedir. Çevirmenin daha önceki bilgi ve birikimleri, çevirinin yapıldığı alana hâkimiyeti ve terim dağarcığı bu süreci doğrudan etkilemektedir. Çevirmen konuşmayı dinlemeye başladığı an zihninde sinyaller oluşmakta ve hedef dilin anlatım biçimine uygun öneriler arka planda oluşmaktadır. Konuşma sonunda ise formüle edilen ileti hedef dile bazı yöntemlerle aktarılmaktadır. Örneğin çevirmen uzun bir konuşmayı dinleme ve anlama sonucu

zihninde oluşturarak gerek gördüğü durumlarda daraltma yöntemine gidip konuşmayı daraltabilir, tek bir cümle ile aktarabilir veya tam tersi kısa bir cümle metnini iletinin asli hedefine göre birden fazla cümleyle genişleterek aktarabilir. Bu teknikler dışında ardıl çeviri esnasında genelleme, yeniden oluşturma, özetleme ve çıkarma gibi farklı tekniklere de başvurmak mümkündür.

Ardıl çeviri ve bellek evresi

“Bellek, çevirmenin işinde dayandığı önemli bir zihin vasıtası, onu çevirisinde kullanacağı bilgi ve tecrübelerin saklandığı bir depodur” (Durmuş, 2018, s. 160). Ardıl çeviride karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelmek için bu saklama alanının yeterli ve bellek kabiliyetinin elverişli olması gerekmektedir. Çünkü bu süreç çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir ve süreç boyunca çevirmeni zorlayacak pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlar arasında; konuşma sırasında geçen bilinmeyen kelimeler veya yabancı kavramlar, konuşmadaki ifade bozuklukları ve bu ifade bozukluklarının hedef dile aktarılması için gerekli çaba ve çeviriyi sürekli denetleme gibi konular yer almaktadır (Yemenci, 2019, s. 299). Bu yüzden çevirinin kalitesini doğrudan etkilemesi yönüyle ‘iyi bir bellek’ çevirmenler için gerekli bir ön koşuldur (Lu & Chen, 2013, s. 671).

Dil ve bellek birbiriyle son derece bağlantılı iki bilişsel beceridir (İşleyen, Karakulak vd. 2022, s. 324) ve bellek aynı zamanda dilin temel yapı taşlarından biridir. Bir diğer ifadeyle dil, bellek üzerine inşa edilmiştir. Gerek dili öğrenme sürecinde gerekse dili kullanma sürecinde belleğin yadsınamaz bir rolü vardır. Bir dilin belleğini anlamak, o dilde yaşamını sürdüren toplumların deneyimlerini, kültürel değerlerini ve kimliklerini kavramak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda üç çeşit bellek bulunmaktadır. Belleğin ardıl çevirideki yeri ve kullanımına şu şekilde yer verebiliriz:

Duyusal bellek; duyu organlarının alınan çevresel uyaranların anlık olarak tutulduğu yapıdır (Türkoğlu, Çetin vd. 2019, s 52), görsel ve işitsel bellek olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır (Yemenci, 2019, s. 301) ve genel olarak verileri zihinde işlemeyen önce beyne aktaran geçici bir hafızayı ifade etmektedir. Duyusal bellek bir saniye gibi sınırlı bir kapasiteye sahiptir ve bir saniye içinde zihinde işlenmeyen veriler silinmektedir (Eggen & Kauchak, 2001, s. 260). Bu yüzden çevirmenin eylem süresi boyunca algıları açık olmalıdır.

Ardıl çeviri türünde konuşma ve çeviri arasındaki zamansal mesafe uzadıkça bellekteki veriler kaybolabilir. Bu yüzden çeviri öncesi konuşmacıya konuşmasının çevrileceğini ve uzun konuşmalardan kaçınması gerektiği hatırlatılmalıdır. Çevirmen bellek aracılığıyla kapasitesi kadarınca konuşmayı depolamakta ve hedef dile aktarılmak üzere geçici olarak saklı tutmaktadır. Bazı insanlar doğal olarak daha iyi duyuşsal belleğe sahipken bazıları daha sınırlı bir duyuşsal belleğe sahiptir. Ancak bazı tekniklere başvurularak duyuşsal belleği geliştirmek mümkündür. Bu noktada dikkat ve farkındalığın ayrı bir yeri vardır. Duyusal bellek, algılar açıkken ve farkındalıkla işlendiğinde geliştirilebilir. Ardıl çeviri süresi boyunca çevirmenin algılarının açık olması ve farkındalıkla konuşmayı takip etmesi duyuşsal belleğin etkinleşmesine ve daha az kayıpla bilgi transferine imkân tanıyabilir. Ardıl çeviride dikkat ve farkındalık

alışkanlığının oturması için sık sık pratiğe ve eğitmen gözetiminde deneme uygulamalarına yer verilmelidir. Bu gibi teknikler ardıl çeviri bağlamında duyuşal belleğin daha etkin çalışmasına ve geliştirilmesine yönelik tekniklerin sadece birkaçını içermektedir. Bunlar dışında bilişsel işlevlerin gelişimine yönelik bazı zihinsel egzersizler, ayrıca sağlıklı beslenme, kaliteli uyku ve fiziksel egzersizler gibi sağlıklı yaşam tarzı da duyuşal belleğin gelişiminde dikkate değer unsurlar arasında yer almaktadır.

Kısa süreli bellek: Ardıl çeviride kısa süreli bellek kilit bir role sahiptir. Leina Lu ve Ye Chen'in kaleme aldıkları "A Survey of Short-term Memory in Consecutive Interpreting Course" adlı çalışmada ardıl çeviriyi; kısa süreli bellek ile ilişkilendirmekte ve çeviriyi, kısa süreli hafızaya dayanan zorlu bir bilişsel görev olarak tanımlamaktadır (Lu & Chen, 2013, s. 671). Kısa süreli bellek ile duyuşal bellek arasında farkı şu şekilde tanımlayabiliriz; duyuşal bellek duyuş organları aracılığıyla veriyi anlık bellekte tutarken kısa süreli bellek duyuşal bellekten gelen verilerin duyuşal veriye göre daha uzun, ancak belirli bir süre bellekte tutulmasını ifade etmektedir. Örneğin kısa süreli belleğin, kısa bir süre önce söylenen vatandaşlık numarasını hatırlamak için kullanılması gibi.

Kısa süreli bellekte tutulan veri tekrarlanmadığı zaman hızlı bir şekilde unutulmaktadır. Ardıl çeviri sürecini düşündüğümüzde çevirmenin hem konuşmayı takip etmesi hem aynı anda not alması hem de bellekte oluşan bilgiyi tekrarlayarak aklında tutması olanaksızdır (Yemenici, 2019, s. 305). Çevirmen bilgiyi tekrar etme olanağının olmayışına karşın çeşitli tekniklerle kısa süreli hafızayı geliştirmeye yönelik egzersizler yapabilir. Öte yandan çeviri sürecinde kısa süreli bellekte kaybolan veri konuşmacı tekrar ettirilerek yeniden oluşturulabilir. Bu yüzden çevirmen ve konuşmacının bir arada olması özellikle ardıl çeviri sürecinde büyük önem arz etmektedir. Ayrıca çevirmen ve konuşmacının aynı ortamı paylaşması, çeviri sürecinde teyide muhtaç ifadeleri tekrar ettirerek izaha kavuşturması ve bazı durumlarda konuşmacının temposunu ayarlama ricasında bulunması için de önem arz etmektedir. Ancak bazen çeşitli sebeplerle konuşmacı ve çevirmenin bir arada olamadığı durumlar da olabilmektedir. Bu durumda çevirmenin kaçıracağı veya tam olarak anlamlandıramadığı yerleri olabildiğince kısa bir süre içerisinde konuşmanın bağlamına göre geçiş ifadeleriyle sürdürmesi gerekmektedir. İşte tam da bu noktada ardıl çeviride bellek kullanımının, strateji ve tekniğin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Uzun süreli bellek: Uzun süreli bellek insanın edindiği bilgi ve deneyimlerinin uzun süre saklandığı depolama alanıdır. Doğan Cüceloğlu 30 saniyenin ardından hatırlanan bilgi veya olayların tümünün uzun süreli bellekte olduğunu ifade etmektedir (Cüceloğlu, 1998, s. 179). Kısa süreli bellekte yer alan veriler tekrarlandığında uzun süreli belleğe geçer ve orada saklı tutulur. Uzun süreli bellek sınırsız bir alana sahiptir. Verilerin uzun süreli bellekte saklanması meşakkatli bir uğraş olsa da çokça tekrar edilmesi durumunda ömür boyu saklı tutulabilmektedir. Örneğin kişiye ait genel bilgiler gibi veriler bu bellekte saklanmaktadır (Ashcraft ve Radvansky, 2010, s. 187). Bu belleğin simültane gibi anlık aktarım gerektiren çeviri türlerinde kullanım alanı bulunmamaktadır. Çünkü simültane çeviride konuşma kesintisiz bir biçimde hemen çevrilmelidir. Ancak ardıl çeviride bazen konuşmacının konuşmasını uzun tuttuğu durumlarda uzun süreli bellek devreye girmektedir (Hatipoğlu, 2023, s. 1156). Dolayısıyla ardıl çeviride kısa süreli bellek etkin bir rol oynasa da bazı durumlarda uzun süreli bellek de devreye girmektedir.

Ardıl çeviride etkin not alma teknikleri

İnsan iletişimi genel olarak sözlü olarak sürdürülmektedir ve sözlü ifadelerin bir kısmı belirli bir süre içerisinde hatırlanmamaktadır. Not alma tekniği bu durumun önüne geçilmesinde özellikle de ardıl

çeviri sürecinde çeviri kayıplarının önlenmesinde sürecin ayrılmaz bir parçası olarak işlev görmektedir. Amaç, konuşma süresince alınan notların çeviri sürecinde hatırlanması, daha doğru ve akıcı bir aktarımın sağlanmasıdır. Ardıl çeviride standart bir not alma yöntemi bulunmamaktadır. Ancak buna karşın not tutmaya ilişkin çeşitli tavsiye ve pragmatik yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin Herbert not tutmanın ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır (Henderson'dan aktaran Aksoy, 1995, s. 26-27):

1. Dilsel (sözcüksel) bir aktarım değil semantik bir aktarım olmalıdır
2. Kısaltmalar kullanılmalıdır
3. Kısaltma/sembollerle bağlaçlar belirtilmelidir
4. Olumsuzluk durumu kısaltma ile gösterilmelidir
5. Konuşmadaki vurgular çizgilerle gösterilmelidir
6. Notlar dikey bir şekilde alınmalıdır
7. Cümle ve fikirlerin karışmaması için her bir cümlenin altı çizilerek kapatılması gerekmektedir

Her çevirmen zamanla ve edindiği tecrübeleriyle not alma tekniğini geliştirebilir, kişiselleştirebilir ve kişiselleştirdiği not sayesinde daha fazla zaman kazanabilir. Not alma tekniği ile ilgili genel olarak; alınan notların olabildiğince özü yansıtması, belirli bir akış içerisinde olması ve işlevsel olması yönünde ortak görüşler bulunmaktadır. Bu tekniklere akademik çeviri eğitiminde deneysel ardıl çeviri çalışmalarının sık sık yapılmasıyla başlanmalı ve sürekli geliştirilmelidir. Etkin not alma tekniğiyle oluşturulmayan notlar çeviri esnasında karmaşıklığa ve anlam kayıplarına yol açmaktadır. Ayrıca bellek ve odaklanma süreçlerinin iyi yönetilmemesi buna benzer sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Çeviri sürecinde bu sorunlarla karşı karşıya kalan çevirmen motivasyonunu kaybedebilir ve bu olumsuz durum çeviri sürecinin geri kalan bölümünde de devam edebilir. Öte yandan çevirmen dalgınlık, yorgunluk ve stres gibi bazı etkenlerden dolayı çeviri sürecinde akışı kaçırabilir, ayrıca zaman faktöründen dolayı veya sözlü çevirinin doğası gereği üst düzey toplantılar ve mahkemeler gibi yerlerde çeviri esnasında stresli ve gergin hissedebilir (Gürçağlar, 2011, s. 66-69), aldığı notlarını çözümleme ve anlamlandırmada güçlük çekebilir. Böyle durumlarda çevirmen telaş veya panikle tepkiler vermemeli devam eden konuşma içerisinde bütünsel bir anlama odaklanmalıdır. Ardıl çeviri süresince dikkat edilmesi gereken bazı hususlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Not alma sıklığı konuşmanın türüne göre ayarlanmalıdır. (Örneğin, bilgi yoğunluklu bir konuşmada konuşma boyunca not alınmalı ancak eleştirel konuşmalarda bilgi yoğunluğu az olduğu için her detaya yer verilmeden sadece gerekli yerlerde not alınmalıdır).
- Not alma işlemi mekanik bir işlem değildir. Dolayısıyla not alırken konuşmadaki duygu durumları dikkate alınmalı ve alınan notlar gözlemlenen duygular eşliğinde aktarılmalıdır.
- Not alma her ne kadar ardıl çevirinin ayrılmaz bir parçası olsa da bazı durumlarda çevirmenin not alma şansı olmayabilir veya aldığı notu aktarım esnasında anlamlandıramayabilir. Not alma işlemi çeviri süresince iyi değerlendirildiğinde kolaylık sağlarken nasıl alınacağı veya nelerin not alınacağı

bilinmediğinde kolaylık yerine ayrıca sorunlar doğurabilir. Bu yüzden akademik eğitim süresince nelerin not alınacağına genel olarak şu şekilde yer verilebilir:

- Konuşmanın ana fikri ve verilmek istenen asıl mesaj
- Anahtar sözcükler/ifadeler
- Olayın gerçekleştiği yer, mekân vs.
- Özel isimler
- Sayılar
- Giriş/sonuç cümleleri ve vurgulanan cümleler

• Harf veya simge büyüklüğü kolay okunabilecek mesafede olmalı ve alınan notun da okunaklı olması gerekmektedir.

• Notlar konuşma dilinde değil çeviri dilinde alınmalıdır. Örneğin Türkçe bir konuşma Arapçaya çevrilecekse notlar Arapça olarak alınmalıdır. Çünkü Türkçe alınan notlar aktarım sırasında tekrar çevrilmesi gerekebilir ve bu durum zaman kaybına neden olabilir. Öte yandan daha çok sembollere dayanan, kolay anlamlandırılabilir simgeler tercih edilmeli, kaynak ve hedef dilde sembollerin anlamları bilinmelidir. Bu bağlamda Arap dünyasında sık kullanılan ve anonimleşen bazı simgelere ve bu simgelerin anlamlarına şu şekilde yer verilebilir:

المعنى	الرمز
في انحدار، انخفاض، نقصان	↓
لا يساوي، يختلف عن	≠
ينتج من، بسبب، ينتج	→
يؤدي إلى	←
تقريباً، حوالي	~
مرات (عدد)، أضعاف	X
عدد، رقم	#

Burada asıl amaç; sözcükleri uzun uzadıya yazmak yerine simgelerle anlamlandırarak daha çok zaman kazanmaktır. Simgelerin yanı sıra kısaltmalar da aynı işlevi görmektedir. Bu yüzden kaynak dildeki kısaltmaları bilmek ve gerekli durumlarda kullanmak ardıl çeviri sürecini kolaylaştırmakta ve olası anlam kayıplarının önün geçmektedir. Örneğin medya temalı bir konuşmada kısaltma ile medya isimlerine şu şekilde yer vermek mümkündür:

المعنى	الإختصار
أنباء الشرق الأوسط	أشأ
وكالة الأنباء الكويتية	كونا

• Çevirmen tarafından oluşturulan ve belirsizlik yaratmayacak kısaltma veya anonim simgelerin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Örneğin Arap dilinde not alırken bir durumun veya kelimenin olumsuz halini (دون) "-" şeklinde kodlamak gibi.

- Not alma işlemi sadece dikte etme işlemi değildir. Not alma esnasında alınan not hedef dilin anlatım biçimine uygun ve kolay aktarılabilir bir şekilde oluşturmalıdır.

Akademik çeviri eğitiminde Arapça-Türkçe ardıl çeviri dersinin yeri; sorunlar ve öneriler

Sözlü çeviride profesyonel düzeylerde ihtiyacı karşılayacak mezunlar verebilmek için sözlü derslerin akademik eğitim müfredatında geniş bir yeri kapsaması gerekir. Alınan zorunlu, teorik vs. gibi derslerin yoğunlukta olması yönüyle bu derslere yeterli alan ayrılmamaktadır. Ancak sözlü çeviride öğrenci ve eğitmenin birebir ve yeterli seviyede pratikler yapabilmesi, gerekli zihin alıştırmalarını uygulayabilmesi veya öğrencilerin dinleme becerilerinin geliştirmesine yönelik alıştırmalar yapabilmesi için yeterli ders saatinin ayrılması gerekir. Bu da ancak “Mütercim” ve “Tercümanlık” alanlarının ayrılması ve öğrencilerin yetilerine göre bir alanda uzmanlaşması ile mümkündür. Bu bağlamda özellikle dilsel altyapının tamamlandığı beşinci yarıyıldan itibaren alana özgü derslerin verilmesi en ideal dönem olarak tercih edilebilir. Sözlü çeviriye yönelik ayrılan müstakil eğitim-öğretim dönemleri sayesinde öğrenci sadece genel strateji ve teknikleri değil, aynı zamanda çeviri eylemi boyunca nasıl bir tutum ve davranış sergilenmesi gerektiğini öğrenir, ardıl çeviriye yönelik vurgu, ses tonu ve nefes kullanımı gibi birçok önemli beceriyi de geliştirebilir.

Sözlü çeviri eğitimi için teknik donanımın yanı sıra yeterli miktarda kaynağa ihtiyaç vardır. Ancak Arapça-Türkçe dil çifti özelinde bakıldığında sözlü çeviri üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu hatta yeterli olmadığı söylenebilir. Ardıl çeviri özelinde konuya yaklaşıldığında, konuşmanın yapılacağı alana özgü terimlerin bilinmesi başlıca gereklilikler arasında yer almaktadır. Ancak Arapça-Türkçe dil çiftinde; askeri, hukuki, tıbbi ve ekonomi alanlar dışında biyoloji, sanayi, mühendislik vb. birçok alanda henüz terim çalışmalarını bulunmamaktadır. Oysaki uzmanlık alanına özgü terimler ardıl çeviri denemeleri öncesi mutlaka öğrenilmiş ve pratikte kullanıma hazır düzeyde kavranılmış olmalıdır. Öte yandan ardıl çeviri yapılacak alana özgü terimlerin yanı sıra o alanda asgari düzeyde entelektüel bilginin de edinilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, hukuk, tıp vb. alanlarda uzman eğitimcilerin Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümlerine belirli periyodlarla ders veya konferanslar vermeleri, öğrencilerin o alana ait asgari düzeyde bilgi almalarını sağlayabilir, böylelikle ardıl çeviride alana hâkim olan çevirmen adayları süreci daha bilinçli yönlendirebilir ve daha kaliteli çeviriler sunabilirler.

Ardıl çeviride kaynağın önemini vurgularken Türkiye’de Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümlerinin kuruluşlarını ve bugünkü geldikleri noktayı göz ardı etmemek gerekir. Ülkemiz Arapça öğretiminde oldukça uzun bir geçmişe sahipken (İşler, & Yıldız, s. 2018) akademik çeviri eğitiminde kısa bir geçmişe sahiptir. İlk defa kamu üniversiteleri arasından Kırıkkale Üniversitesi 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ve vakıf üniversiteleri arasından Okan Üniversitesi 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü açmıştır ve bugün 10 üniversitede akademik çeviri eğitimi faaliyetleri sürdürölmektedir. Kuruluş tarihi itibariyle Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümünün yeni bir bölüm olması, ardıl çeviri eğitiminde gerek bilgi, beceri ve deneyim gerekse kaynak/literatür noktasında bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle çeviri eğitiminin sadece yazılı çeviri ile sınırlı kalarak dinleme becerisini geliştirmeye yönelik uygulamaların yapılmaması temel dil becerilerine çok iyi düzeyde hâkim olmayı gerektiren sözlü çevirilerde öğrencilerin zorluk yaşamasına neden olmaktadır (Çinkılıç, 2023, s. 35).

Akademik çeviri eğitiminde müfredat hazırlanırken; Arapça öğretiminde bilişsel becerileri de kapsayan bir bakış açısı dahil edilmeli (Ceylan, 2023, s. 1187) ve dersin nihai hedefi belirlenmelidir. Ayrıca içeriğin bu hedefin gerekliliklerine göre oluşturulması son derece önemlidir. Öte yandan içerik ve planlama

oluşturulurken öğrencilerin mevcut seviyeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkemizde öğrencilerin seviyelerini ölçmek için eğitim öğretim dönemi başlangıcında öğrencinin mevcut seviyesine yönelik hazır bulunuşluk (seviye tespit) sınavı genellikle yapılmamaktadır. Ders içeriği hazırlanırken dönem öncesi hazır bulunuşluk sınavı yapılmadığı için öğrencinin dilsel altyapısı, çeviri becerisi, terminolojiye hâkimiyeti vb. konular göz ardı edilebilmekte ve bu durum ardıl çeviride eğitimin sürdürülebilirliği ve verimliliği açısından bazı sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunun çözümü için en pragmatik yöntem; eğitim-öğretim döneminin başında hazır bulunuşluk sınavının yapılması ve önceden hazırlanan uzmanlık derslerinin içeriğinin dönem süreci boyunca gerekli durumlarda ihtiyaca yönelik ekleme/çıkarmalar yapılarak güncellenmesidir. Eğitim dönemi boyunca karşılaşılan sorunlar ve eksiklikler kaydedilmeli, bir sonraki eğitim yılı için bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üretilerek ders içerikleri olgunlaştırılmalıdır.

Ardıl çeviriye yönelik içerik hazırlanırken üst düzey verim sağlamak için doğru kaynak seçimi, önemli olan bir diğer konudur. Spesifik olarak Arapça-Türkçe ardıl çeviri üzerine yapılan bir kaynağın olmaması yönüyle ilk etapta kaynak olarak Arapça yayın yapan; TRT Arapça, el-Cezire ve BBC Arabic gibi haber ajanslarının internet sitelerinden yardım alınabilir ve ilgili web sitelerinden özenle seçilen kısa videolar üzerinde ardıl denemeler yapılarak öğrencilerin ardıl becerileri geliştirilebilir. Örneğin el-Cezire haber ajansının Arapçayı kolay ve interaktif öğretme amacıyla ücretsiz kullanıma açtığı “el-Cezire Arapça Öğretim Portalı” adlı web sitesi ardıl çeviri denemelerinde dikkate değer bir alternatif olabilir. İlgili sitede farklı konulardan derlenen 1-3 dakikalık kısa videolar; belirli seviyelere göre sınıflandırılmış, fonksiyonel kelimelere ve kullanılan kalıp ifadelerle Türkçe karşılıklarıyla yer verilmiş ayrıca özenle seçilen videoların tamamı deşifre edilmiş ve harekeli/harekesiz okuma seçenekleri sunulmuştur. Bu öğretim portalına akademik eğitim müfredatlarında şu şekilde yer verebilir; müfredat hazırlanırken öğrencilerin seviyeleri göz önünde bulunarak belirli konularda sınıflandırılan her video bir haftanın konusu olabilir. Genelde 2 saat olarak planlanan ardıl çeviri dersinin işleyişi ise şu şekilde olabilir: Öğrenci ders öncesinden o hafta işlenecek konuyu bildiği için öncelikle ilgili videoyu birkaç kez dinleyebilir. Akabinde konuyla ilgili fonksiyonel kelimeler ve kalıp ifadeler bölümüne göz atarak bilmediği sözcüklerin ve ifadelerin anlamlarına kolayca ulaşabilir. Bir sonraki aşamada videonun altında bulunan deşifre edilmiş metin üzerinde yazılı çeviri yaparak cümleleri hedef dile çevirebilir. Böylelikle videonun içeriğine hâkim olan öğrenci bu aşamalardan sonra tekrar videoyu dinleme aşamasına geçerek her cümle sonunda videoyu durdurup ilgili cümleyi sözlü olarak Türkçeye çevirebilir ve ardıl denemesini gerçekleştirebilir. Belirli aralıklarla düzenli bir şekilde sürdürülen bu pratikler sayesinde öğrenci bir noktadan sonra artık öncesinden yazılı olarak çeviri yapmaya ihtiyaç duymadan doğrudan sözlü aşamaya geçerek ardıl becerilerini geliştirebilir.

Yukarıda ifade edilen egzersiz öncesi temel bellek egzersizlerine ihtiyaç olabilir ve bu durumda eğitmen en temel ardıl denemelerine başvurabilir. Örneğin, eğitmenin Türkçe oluşturduğu bir cümleyi öğrencinin 1-2 saniye sonra yine Türkçe olarak tekrar etmesi bu evredeki ilk adım olabilir. “Gölgeleme egzersizi” olarak da adlandırılan bu yöntemde amaç öğrencinin şaşırmadan konuşma becerisini geliştirmektir (Altay, 1991, s. 253). Bu egzersiz adım adım zorlaştırılabilir. Bir sonraki adımda öğrenci Arapça bir cümleyi yine 1-2 saniye sonra Arapça olarak tekrarlayabilir. Bundan sonraki adımda ise öğrencilerin belirli bir seviyeyi yakaladığı gözlemlenirse çeviri sürecine geçilebilir. Egzersizin 3. Adımını oluşturan bu aşamada öğrenci kaynak dildeki basit bir cümleyi hedef dile aktarabilir. Ancak burada hedef dil öğrencinin ana dili olması gerekmektedir. Örneğin Türk öğrencinin Arapça bir ifadeyi 1-2 saniye sonra Türkçeye çevirmesi gibi. Bir sonraki aşama ise egzersizin en zor aşamasını oluşturmaktadır. Öğrenci bu defa bir önceki egzersizin tam tersi olarak Türkçe bir cümleyi Arapçaya çevirebilir. Bu aşamaya ulaşmak için müfredat içeriğinin uygunluğu, eğitmenin yeterli bilgi ve deneyiminin yanı sıra

öğrencinin bazı özelliklerinin ve bireysel çabasının gerekliliği de tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü “öğrenme aktif bir süreç olup öğrenenin kendi çabasına bağlı biçimde gerçekleşir” (Ceylan, Y. & Ceylan, S. 2023, s. 369). Dolayısıyla öğrenim sürecinde öğrencinin kişisel çabası ve birtakım özelliklere sahip olması beklenmektedir. Berin Aksoy sözlü çeviri eğitimine başlarken çeviri bölümü öğrencilerinde bazı özelliklerin olması gerektiğini vurgulayarak bu özellikleri sekiz kısımda ele almıştır (Aksoy, 1995, s. 16):

1. “Zekâ
2. Özetleme ve düzenleme becerisi
3. Tepki süresinin kısalığı
4. Bellek
5. Sunuş ve görüntünün kulağa hoş gelmesi
6. Ses tonunun düzgünlüğü
7. Çok iyi derecede anadil bilgisi
8. Çok iyi derecede (birçok) yabancı dil bilgisi”

Öğrenci kişisel becerilerinin yanı sıra derste edindiği bilgiler ve çeviri yaparken edindiği deneyimler sayesinde ardıl çevirinin sınırlarını, hedef ve ilkelerini genel olarak öğrenir. Böylelikle ardıl çeviri eğitimi daha anlaşılır hale gelir, neyin niçin yapıldığı çözümlenebilir ve nihai olarak çeviri eğitiminde istenilen başarıya ulaşılabilir. Elbette başarıya ulaşmak için ardıl çeviride sorunlarla başa çıkma yollarını da iyi bilmek gerekir. Çünkü ardıl çeviri faaliyetinin; anında karar verme, hızlı düşünme, yoğun dikkat ve konsantrasyonun yanı sıra canlı ortamlarda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu özelliklerinden kaynaklanan güçlükler her yönüyle yeterli bir çeviri sunmada bir miktar stresi de kaçınılmaz kılmaktadır. Öte yandan stresin otokontrol sağlanarak dengede tutulmadığı durumlarda; sürükleyici, kolay anlaşılır ve etkili bir çevirinin ortaya çıkması daha da güçleşebilir. Bu yüzden ardıl çeviri derslerinde “stres” ve “kaygı”nın üstesinden nasıl gelineceğiyle ilgili de eğitimlere yer verilmelidir.

Stres sonucu hatalı çevirilerin hedef iletiye etkisi ve çevirmenin performansını sınırlandırması kaçınılmazdır. Eğitim sürecinde topluluk önünde ardıl denemeler yapmak ve staj programlarıyla bu stres ve kaygıları deneyimlemek iş hayatında ardıl çeviri sürecinde hâkimiyeti sağlamak ve stresi kontrol altında tutmak için altyapı oluşturabilir. Ancak burada asıl mesele stresi en aza indirmek değil stresi yönetebilmek ve dengede tutabilmektir. Çünkü “çeviri ortamının doğal olarak yarattığı stres, eğer onu engelleyici boyutta değilse, başarısını temin eder (Doğan, 2017, s. 182).

Ardıl çeviride stresin kontrol altında tutulabilmesi ve yönetilebilmesi için akademik çeviri eğitiminde stresin tüm evrelerine yer verilmesi gerekmektedir (Yemenici, 2019, s. 304). Çeviride stresi kontrol altına almak bazen özel çabalar gerektirebilir. Dolayısıyla akademik eğitim sürecinde çeviri ve stres ilişkisine yer verilmesi çevirmen adaylarının stres yönetimi noktasında bir kılavuz niteliği görebilir. Bu bağlamda ardıl çeviri eğitiminde stresi dengede tutmak için bazı stratejilerin bilinmesi gerekmektedir. Bu stratejiler arasında; nefes teknikleri, dikkat ve konsantrasyon, iş birliği ve dayanışmalar ayrıca zaman faktörünün kontrolü için planlama gibi stratejiler çevirmenin stresini kontrol altında tutabilmesine, denetleyebilmesine ve çeviri sürecini kolay yürütebilmesine yardımcı olan öncelikli tekniklerdir.

Sonuç

Ardıl çeviri, sürekli konsantrasyon gerektiren sözlü bir çeviri türüdür ve bu çeviri türünde kaliteli çeviriler sunmak çeviri sürecinde bazı teknik ve stratejilerin bilinmesiyle mümkündür. Ardıl çeviri süreci

genel olarak altı aşamadan oluşmaktadır ve bu sürecin birinci aşamasında dinleme becerisi yer almaktadır. Çalışmada, her şeyden önce başarılı bir aktarımın ancak algılar açıkken ve analitik bakış açısıyla dinlendiğinde sağlanabildiği, bu yüzden ardıl çeviride odaklanma ve etkin dinleme becerisinin gerekliliği ilk tespitler arasında yer almıştır. Bir sonraki aşamada kaynak dilden aktarılan iletinin sözcüksel bağlamda eşdeğerliliğin değil anlamsal eşdeğerliliğin oluşturulması ve ardıl çeviride kaynak iletinin çok kısa bir sürede hedef dilde yeniden yaratılması için iyi bir bellek gerektiği tespitlerine varılmıştır. Bunun yanı sıra ardıl çeviri eylemi sürecinde standart bir sürenin bulunmadığı, konuşmaların bazen oldukça uzun sürdüğü ve söylenenleri bellekte tutabilmek için de iyi bir bellek kapasitesine sahip olması gerektiği saptanarak ardıl çeviride bellek kullanımının kaçınılmaz olduğu ve güçlü bir belleğin ancak sürekli yapılan bellek alıştırmalarıyla mümkün olabileceği tespitlerine varılmıştır. Bu temel anlayışla, çevirmenin çeviri sürecinde doğru bellek kullanımını öğrenmesi açısından bellek kullanımına yönelik alıştırmalara akademik çeviri eğitimi devam ederken başlaması ve sürekli geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada, not alma tekniğinin ardıl çeviride etken bir role sahip olduğu, özellikle uzun konuşmalarda söylenileni eksiksiz aktarılmasına ve belleği desteklemesine olanak tanıdığı görülmüştür. Ancak not alma işlemi, ardıl çeviride hayat kurtarırcan fazla kanalize olmak söylenileni anlamlandırma ve aktarma sürecinde bazı sorunlar ortaya çıkarabileceğine yer verilmiş ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Öte yandan çevirmenin “duyduğunu değil söyleyeceğini not etmesi” anlayışıyla kişisel olarak geliştirdiği not alma tekniklerinin çeviri sürecinde zaman kazandırdığı, dolayısıyla kişisel teknik ve stratejinin olası sorunları önlemede önemli bir rol oynadığı yönünde tespitlere varılmıştır.

Çalışmada Arapça-Türkçe dil çifti özelinde ardıl çeviri dersine yönelik sorunlar ele alınmış, akademik çeviri eğitiminde mevcut durum irdelenmiştir. Ardıl çeviri derslerinde arzu edilen seviyelere ulaşılması için akademik eğitim müfredatlarında sözlü çeviri derslerinin daha fazla yer alması, bu yüzden öğrencilerin yetilerine göre beşinci eğitim ve öğretim döneminden itibaren Mütercim ve Tercümanlık alanlarının ayrılması ve müfredatların piyasanın gereksinimleri doğrultusunda hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümlerinin kuruluş tarihlerinin oldukça yeni olması birçok sorunu da beraberinde getirdiği, özellikle ardıl çeviri eğitimine yönelik herhangi bir kaynak veya materyalin olmadığı tespit edilmiştir. Yabancılara Arapça öğretimi için el-Cezire tarafından tasarlanan eğitim portalının bu soruna yönelik en ideal çözüm olacağı saptanmış, söz konusu kaynağa ardıl çeviri eğitiminde nasıl yer verilmesi gerektiği örneklerle açıklanmış ve son olarak, ardıl çeviri türünün gerektirdiği temel bellek egzersizlerinin nasıl uygulanacağı ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

Kaynakça

- Aksoy, B. (1995). Sözlü Çeviri Eğitimine Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12/1-2, 14-36.
- Altay, A. (1991). Simultane Çeviri Eğitiminde Bir Yöntem. *Hacettepe Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 251-259.
- Ashcraft, M. H. & Radvansky, G. A. (2010). *Cognition*. Boston: Prentice Hall.
- Atasoy, Okşan. 1997. “Sözlü Çeviri Eğitiminin Üniversite Sonrasına Aktarımı” Türkiye’de Çeviri Eğitimi Nereden Nereye. ed. Turgay Kurultay, İlknur Birkandan. 123-128. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ateş, Ş. & Özsöz, B. (2018). Sözlü Çeviride Sözlü Dil. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 7/21, 895-906.
- Becel, A. (2014). Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Geliştirilen Müzikal Beyin Eğitimi: Earworm (S). *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3/3, 107.

- Bulut, A. (2022). *Tercüme Hatası!?*. (2. Baskı). İstanbul: Çeviribilim Yayınları.
- Ceylan, Y. & Ceylan, S. (2023). Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanılması. *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies*, 42, 361-377.
- Ceylan, Y. (2023). Arapça Öğretiminin Kavramsal Çerçevesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Dergisi*, 35, 1184-1189.
- Çinkılıç, R. (2023). Eş Zamanlı Çeviri (Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça) Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi II. Uluslararası Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresi Özet Kitapçığı*, İstanbul, 35-37.
- Cihangir, Z. (2011). *Kişilerarası İletişimde Dinleme Becerisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve Davranışı* (8. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Diriker, E. (2005). *Konferans Çevirmenliği Güncel Uygulamalar ve Araştırmalar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Doğan, A. (2017). *Sözlü Çeviri Çalışmaları ve Uygulamaları*. Ankara: Hacettepe Siyasal Kitabevi.
- Durmuş, İ. (2018). *Çeviri Sanatının Esasları*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Eggen, P. & Kaouchak, D. (2001). *Educational Psychology: Windows on Classrooms*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- el-Ĥarbî, M. 'A. (2008). *et-Terceme el-Fevriyye ve'd-Da ve: el-Vaki 've't-Taṭallu ât*. Riyâd: el-Cemiiyye es-Su'ûdiyye Li's-Sunne Ve 'Ulûmihâ.
- Epçaçan, C. (2013). Temel Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme ve Dinleme Eğitimi . *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 331-352.
- eş-Şeyhî, Y. (2018). Mu'cem Muştalahât Terceme Tahriiriyye ve Şefeviyye, *el-Erşif el-Arabî el-İlmî*, 1-18.
- Gile, D. (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*, Amsterdam: John Benjamins.
- Gillies, A. (2017). *Note-taking for Consecutive Interpreting: A Short Course*. London: Routledge.
- Gürçağlar, Ş. T. (2011). *Çevirinin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Hatipoğlu, R. (2023). Sözlü Çeviri Yetileri ve Tercümanlık Açısından Önemi, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 10/95,1151-1160.
- İşler, E. & Yıldız, M. (2018). *Arapça Çeviri Kılavuzu*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- İşleyen, S., Karakulak, N., Şıklar, K. & Acar, B. (2022). Gelişimsel Dil Bozukluğu Olan Çocuklarda Sözel Bellek Süreçlerinin İncelenmesi. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 5/3, 322-338.
- Kingen, S. (2000). *Teaching Language Arts in Middle Schools*. New York: Routledge.
- Lu, L. & Chen, Y. (2013). A Survey of Short-term Memory in Consecutive Interpreting Course. *International Academic Workshop on Social Science*. 671-674.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkoğlu, S., Çetin, F. H., Tanır, Y. & Karatoprak, S. (2019). Çalışma Belleği ve Nörogelişimsel Hastalıklar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 26/2, 52-62.
- Yemenici, A. (2019). Ardıl Çeviri Eğitiminde Dikkat Yönetimi ve Çalışma Belleği Dinamikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 297-313.
- Yılmaz, S. (2021). *Çevirinin Estetik Boyutu*. İstanbul: Akdem Yayınları.